

snart etter kom han også i kontakt med illegal presse.¹¹

Allerede de første dagene av krigen ble våpen og ammunisjon fraktet bort fra Melsomvik opplagshavn og gjemt i utlåver o. l. Denne aksjonen ble røpet, men før våpnene ble innlevert på Tønsberg Politistasjon, greide noen å stikke en del til side. Tanken var å bruke disse «til sabotasje mot overfallsmakten». Vinteren 1941 kom 13 unge menn sammen i Stokke og diskuterte mulighetene for å organisere en sabotasjegruppe som kunne tre i aksjon ved en eventuell invasjon eller etter ordre fra annet hold. Vervingen skulle foregå på den måten at hver enkelt skulle tilsnakke en eller flere kjente som var «absolutt sikre og gode nordmenn». Ellers fikk hver enkelt pålegg om å holde seg i god form, bli kjent i terrenget, samle våpen, sprengstoff, mat og klær og holde øye med tyskernes og de norske nazisters virksomhet.¹²

I Andebu gjorde også enkelte personer forberedelser til en militær organisasjon. «Våren 1941 gikk det rykter om at ungdommen i endel grender begynte å tenke på å få istand kampgrupper.» Eystein B. Svendsen var formann i idrettslaget og forela saken for tannlege og kaptein Vefling. Etter å ha drøftet opplegget en tid kom de fram til at en slik organisasjon måtte bygge på lag og tropper, altså en rent tradisjonell militær oppbygging. På et senere møte hvor også tre andre var til stede, ble de enige om å gå i gang. Da bygda var liten og folks nysgjerrighet stor, var de klar over at stor forsiktighet måtte vises. Vervingen skulle i første rekke foregå i kamratkreter og i skytterlaget. I mangel av direktiver fra en høyere ledelse var de henvist til å arbeide etter de retningslinjer de selv mente var brukbare. Men foreløpig gjaldt det å holde lagene intakt.¹³

Ikke alle krigsdeltagere vendte stolte hjem. En Tønsberg-kar hadde kjempet på Elverum halvannen

dag, og denne deltagelsen «syntes meg en så stor fiasko at jeg måtte gjenopprette den». Høsten 1940 begynte han derfor øvelse i våpenbruk og orientering sammen med en flokk kamerater.¹⁴

I Sandefjord oppstod den såkalte «Askgruppen» sannsynligvis høsten 1940.¹⁵ De sentrale personer var politikontabel Øyvind Ask, student Andreas Bertnes og ingeniør Johan Midttun. Det hele startet trolig som en ren omgangskrets hvor venner og kjente kom sammen og drøftet politikk. Bertnes var en ivrig radiomontør, og de diskuterte mulighetene for å bygge en radiosender. Hensikten var først og fremst å forsøke å få kontakt med hvalfangerne ute. Ved krigsutbruddet var det nemlig flere tusen mann fra Sandefjord-distriktet på hvalfangst. Disse hadde de pårørende ingen forbindelse med, og alle var naturligvis interessert i hvordan det stod til med dem. Men tanken med senderen var dessuten å søke kontakt med England. Til tross for den faren dette kunne medføre, bygde Bertnes senderen på egen hånd og eksperimenterte fra en hytte i nærheten. Det er mye som tyder på at målet også var å bygge opp en organisasjon som skulle øve motstand mot okkupasjonsmakten. I alle fall gjorde flere i denne kretsen, bl. a. Øyvind Ask¹⁶, Sverre Vefling¹⁷ og Bredo Haraldsen henvendelser til folk om å bli med i illegalt arbeid. Haraldsens initiativ skulle komme til å bære gode frukter. I februar 1941 møttes lektor og lt. i infanteriet Ragnar Saugestad og vernepliktig offiser O. W. Pindslø i Haraldsens hjem, hvor de drøftet oppbyggingen av en geriljaorganisasjon med vernepliktige offiserer som ledere. O. W. Pindslø satte seg straks i forbindelse med en rekke personer som han mente hadde «den rette innstilling».¹⁸

Imidlertid hadde tyskerne kommet på sporet etter gruppen, og 15. mars 1941 slo Gestapo til og arrester-te Øyvind Ask, Andreas Bertnes, Johan Midttun, Si-

gurd Gaasholt, Thor Devik, Bredo Haraldsen, Sverre Vefling, Oliver Bingen og Arne Skau-Olsen.¹⁹ Som så ofte, var det angiveri med i spillet.²⁰ Men det er også tydelig at gruppens virksomhet hadde foregått litt for åpenlyst. At flere av medlemmene var engasjert i illegalt arbeid, var kjent blant mange i byen.²¹ Dette er et velkjent trekk i Milorgs første arbeidsår.²² De som tok kampen opp på et tidlig stadium, hadde ingen erfaring når det gjaldt å dekke seg. Det tok tid før de lærte at security-reglene måtte tas langt mer alvorlig enn tilfelle var i den første oppbygningsperioden.²³ Det betydde naturligvis ikke at ethvert risikomoment kunne fjernes. De harde slag som rammet Milorg helt til våren 1945 taler klart om det.

Hvordan så tyskerne på «Askgruppen»? I den tyske Reichskriegsgericht's Anklageverfügung²⁴ står det: „Etwa seit Oktober 1940 fanden sich die Beschuldigten — — —, als «Gute Norweger» zu einem «Zirkel» zusammen. — — — Zweck des «Zirkels», zu dem auch die Mitte Februar 1941 nach England abgereisten Beschuldigten Oberleutnant Hugo Haraldsen und Einar Stenersen gehörten, war, eine Organisation aufzuziehen, in der zuverlässige Norweger zusammengefasst werden sollten, um ein militärischen Vorgehen gegen die deutschen Besatzungstruppen für den Fall einer für Deutschland ungünstigen Kriegsentwicklung vorzubereiten.“ Og videre — — — „in dem Kriegsgebiet der deutschen Wehrmacht *Nachrichten* einzuziehen *versucht* zu haben in der Absicht, sie dem Feinde oder zu dessen Nutzen einem anderen mitzuteilen.“ Denne virksomhet var «Verbrechen nach § 91 b Reichsstrafgesetzbuch, § 2 Kriegssonderstrafrechtsverordnung, §§ 47, 74 Reichsstrafgesetzbuch, § 161 Militärstrafgesetzbuch —».

Den 22. november 1941 falt dommen. Øyvind Ask,

Andreas Bertnes og Johan Midttun fikk dødsdom og ble skutt den 4. desember 1941.²⁵ Sigurd Gaasholt, Thor Devik, Sverre Vefling, Oliver Bingen og Arne Skau-Olsen fikk flere års tukthusstraff. Verken Gaasholt eller Devik overlevet fangenskapet. Bredo Haraldsen derimot ble blankt frifunnet.²⁶ Dette var av stor betydning for det videre arbeid. Haraldsen hadde som nevnt hatt forbindelse med O. W. Pindslie som hadde kontaktet en rekke personer. Forholdet mellom disse to ble ikke avslørt, og da arbeidet senere ble tatt opp igjen, kom O. W. Pindslie til å spille en sentral rolle.

Opprullingen og den harde dommen i Sandefjordsaken er et av mange eksempler på hvordan tyskerne skjerpet kampen mot den norske motstanden etter årsskiftet 1940/41.²⁷ Men det tilsiktede resultat uteble. Istedenfor å bryte ned motstandsviljen, intensiverte overgrepene kampviljen og hatet mot okkupasenten. Asks, Bertnes' og Midttuns offer ga inspirasjon og kraft både til dem som hadde vært deres nære kamerater og til dem som inntil da hadde holdt seg utenfor illegalt arbeid.²⁸

I Larvik ble Norsk Soyamelfabrikk utgangspunktet for en organisasjon som ga et vesentlig bidrag til den militære motstandsbevegelsen i Vestfold, men som også kom til å skape en del vanskeligheter for den «borgerlige» Milorg. Dette problem skal jeg behandle senere. Navnet på gruppen var «Nasjonalgarden», og initiativet tok Eric Johansson som snart fikk med seg arbeidskameraten Edvin Lindh.²⁹ Vervingen begynte i fagforeningsmiljø, men fikk ganske snart en langt videre rekrutteringskrets. Våren 1941 ble det opprettet en stab til å lede arbeidet. Den bestod av foruten Edvin Lindh, Hans Johan Dyring, Lars Winderen og Odvar Moen.³⁰

Etter at en del jegere var vervet, ble det satt i gang enkelte øvelser ute i skogen. Som andre grupper på